

Görüşler / *Opinion Papers*

E-kitapların Kataloglanması

Mustafa Bayter*

Öz

Günümüzde kataloglama, elektronik kaynaklara erişime ve bu kaynakların düzenlenmesine odaklanmıştır. Elektronik kaynaklar arasında, kütüphaneler için en önemli bilgi kaynaklarından birisi de e-kitaptır. E-kitapların yaygın bir kullanım alanı bulması ve kütüphane koleksiyonlarında daha fazla yerini alması, kütüphanelerin de e-kitapları kataloglaması gereğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada günümüzde önemli bilgi kaynağı olan e-kitapların kataloglanması şu başlıklar altında incelenmiştir: E-kitap nedir, e-kitap için MARC21 uygulaması ve basılı bir kitapla bir e-kitabın MARC21’ göre karşılaştırılması.

Giriş

İnsanoğlu kendini ifade etmeye taş, papirüs, kağıt gibi maddeleri kullanarak başladı ve klavye ve ekrana ulaştı. Yıllar önce, mektubun yerini elektronik posta alacak iddiası pek de ciddiye alınmazdı. Ancak evrim sürüyor ve bilgi kayıt ortamları değişiyor. Yeni teknolojilerin hayatımıza girmesi ile her şeyin başına bir “e” harfi ekler olduk. Sayısal ortama geçirilen kaynakların sayısı ve okuru sürekli artıyor. Bu da elektronik kaynakların kütüphanelerdeki önemini artırıyor. Kaynaklara doğrudan erişim, yerini elektronik kaynaklara uzaktan erişim tartışmasına bırakıyor (Surratt, 2006, s.1). Elektronik kaynakların arasında da, piyasaya ilk olarak 1998 yılının ortalarında çıkan elektronik kitap (e-kitap) yerini almıştır (Robb, 1998, s. 64). Kütüphaneler e-kitapları satın almaya başladıkça, kütüphaneler için bir dizi yeni sorunlar ortaya çıkmıştır (Bry and Kraus, 2002, s. 275). Bunlar arasında lisanslama, satın alma ve mülkiyet ve elbette kataloglama

* Dr., Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphane Sorumlusu. e-posta: bayter@pharmacy.ankara.edu.tr

bulunmaktadır. E-kitaplar son birkaç yıldır, yayıncılık endüstrisi, uygun pazarlar ve ürün olarak tutunabilme konularında oldukça dikkat çekmiştir (Bothmann, 2004, s. 12). Bu makalede, çalışmamızın kapsamı açısından bir elektronik kitabın kataloglanması ele alınmıştır.

E-kitap nedir?

E-kitabı; bir kitabın çevirim içi gösterimi olan sayısal obje; sayısal formata çevrilmiş referans kitabı, ders kitabı, ticari kitap gibi her türlü yayınlanmış materyal, basılı kitabın bilgisayarda ya da özel tasarlanmış el araçlarında okunabilen sayısal versiyonu olarak tanımlayabiliriz. Hawkins (2000, s. 15) e-kitabı, basit bir ifadeyle okuyuculara her hangi bir kitabın içeriğine elektronik formda erişim olanağı veren kitaplar olarak tanımlamaktadır. Bir kitabın sayısal ortamdaki kopyasına, ya da doğrudan elektronik ortamda kitap olarak yazılmış içeriğe e-kitap denir. Teknik olarak, diz üstü, masa üstü, cep bilgisayarları ve diğer e-kitap okuyucu cihazlar ile okunabilen ve basılı kitapların tıpkı kopyalarından oluşan elektronik dosyalar olarak tanımlanabilen e-kitap, bilgisayarlar ya da taşınabilir e-kitap okuyucuları ile okunmak için tasarlanmış, kağıda basılmayan ama basılı kitapların bütün özelliklerini barındıran, ek olarak okuyucuya yeni kolaylıklar da sağlayan yeni bir kitap biçimidir. E-kitap tanımlardan da anlaşılacağı üzere donanım ve yazılım unsurlarından meydana gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde e-kitaplar, özel olarak geliştirilmiş taşınabilir bir elektronik cihaz üzerindeki elektronik veriyi okumak amacıyla kullanılan bir yazılım-donanım kombinasyonunu çağrıştırmaktadır (Rukancı ve Anameriç, 2003, s.148).

E-kitabın Kataloglanması

Elektronik olarak kataloglanan kaynakların büyük bir bölümü süreli yayınlar olsa da önemli bir bölümünü de süreli olmayan kaynaklar oluşturur. Copeland (2002) elektronik kitapların, özellikle de az yayınlananların kataloglanmasındaki zorlukları vurgulamıştır. Elektronik kitabın kataloğu orijinal baskının, çoğaltılmış edisyonun bilgilerinden meydana getirilmelidir. Tek biçim başlıklar diğer biçimlerin tanımlanması için kullanılabilir. Murphy (2003) sanat eserlerinin sunumunda, özellikle konu erişimi sağlamadaki problemlere değinmiştir.

Kataloglamaya başlamadan önce kaynağın bir kitap olup olmadığına karar verilmesi gerekir. Elimizdeki kaynak, eğer bir kitap gibi gözükyor, okunuyor ve genel olarak kitap gibi "hissettiriyorsa", elektronik olması dışında, büyük bir olasılıkla bir kitaptır. Diğer bir deyişle, Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları (AACR) 2. bs. 2002 revizyonu, sözlüğünde tanımlanan monografi tanımlamasına

uyuyorsa, bu bir kitaptır. Sözlükteki tanımlama ise, “sonu olan bir sayı bölümde sonlanacak olan ya da sonlanmış olan, dizi halinde olmayan kaynak” olarak belirtilmektedir (Anglo-Amerikan..., 2002).

Bir e-kitabı, bir katalog kaydı içinde çeşitli yollarla nitelemek mümkündür. Bunlardan biri CONSER’in (Cooperative Online Serials Program) 31. Bölümündeki kılavuzlarını takip ederek çok versiyonlu kayıt yapabilir. Bu yöntemde elektronik form, aynı kayıt üzerinde baskı formu olarak nitelenir. Bir katalogcu, e-kitabı aynı zamanda bir tıpkıbasım şeklinde değerlendirebilir ve LCRI (Library of Congress Rule Interpretations) 1.11A’yı takip ederek bir microform gibi kataloglayabilir (Hirons, 2002). Her iki yöntemde e-kitap kaynaklarının yönetimi ve sunumunda farklı olasılıklar sağlar. Fakat bu yöntemler tek başlarına kullanılamazlar. Diğer bir deyişle, herhangi bir kaynak, diğer formatından bağımsız olarak tanımlanabilir.

Basılı bibliyografik kaynakların kataloglanması için kullanılan çeşitli veri alanları aynı zamanda, AACR2 (2002)’nin 1. ve 2. bölümlerinde elektronik kaynakların tanımlanması için de kullanılır. Bu kurallar kataloglamanın temel bilgilerini kapsar. Temel kataloglama bilgileri kullanıldıktan sonra e-kitapların kataloglanması için elektronik kaynakların tanımlanması için AACR2’nin 9. bölümünde açıklanan belirli kurallar uygulanır.

E-kitapları kataloglamak, basılı bir kitap için gerekli olandan fazla birkaç adım gerektirir. Katalogcular, özellikle AACR2 (2002) 1., 2. Bölüm ve 9. Bölümü, MARC21 Bibliyografik Veri Formatı’nı iyi kullanmalıdır. Bir e-kitabı kataloglarken unutulmaması gereken noktalar aşağıda belirtilmiştir:

- Eğer başlık kaynaktan farklı ise başlığın kaynağı ve baskı ifadesinin kaynağı belirtilmelidir.
- İşlem için gerekli olan erişim şekli ya da sistem ihtiyaçları belirlenmelidir.
- E-kitabın elektronik doğası için gerekli olan fazladan kodları ilave edilmelidir.

Katalogcular aynı zamanda, çeşitli kuralların ve standartların güncel düzeltmelerini yakından takip etmelidirler. Kaynakların tek çeşit nitelmesini sağlamak için mevcut kurallara ve standartlara tutarlı bir şekilde uyum, oldukça önemlidir. Bu adımları takip etmek, kataloglanan kaynakların açık bir nitelmesini sağlar, diğer katalogculara aynı kaynağı nitelirmede yardım eder ve kullanıcıların e-kitapları bulması ve kullanması için gerekli bilgileri sağlar (Bothmann, 2004, s.18).

Önceden “Bilgisayar Dosyaları” başlığıyla anılan AACR2’nin (1998) 9. Bölümü, genelde veritabanları, yazılım ve diğer çeşit bilgisayar programı ya da bilgisayar verisi olan elektronik kaynakları kataloglamak için tasarlanmıştır

(Anglo-American, 1998). Kitapların, dizilerin, haritacılığa ait kaynakların, hareketli görüntülerin ve elektronik formdaki diğerlerinin konsepti ele alınırken, katalogcuların, şu anda karşı karşıya geldiği bibliyografik kaynak tiplerine, yer sağlayacak olan kuralları yaratacak kadar önemli sayılarda bulunmamıştır. Elektronik bilgi kaynaklarının kütüphane koleksiyonlarında daha fazla yer almasından dolayı elektronik kaynakların kataloglandığı kurallar ve standartlar da değişmiş, gözden geçirilmiş, tartışılarak yenilenmiştir. Bu değişimin ilk örneği, AACR2 (2002) 9. Bölümün başlığının “Elektronik Kaynaklar” olarak yenilenmesidir. Ekim 1997’de Toronto’da AACR2’nin Geleceği, Gelişmeler ve Prensipler adlı uluslararası toplantıda, kuralları günümüz şartlarına göre yeniden gözden geçirmek için JSC (Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloging Rules) oluşturulmuştur. JSC, Kuralların yenilenmesi için sürekli çalışmıştır. Yeniliklerin yıllık olarak yayınlanması planlanmış ve yayınlanmıştır. Sonradan yapılan yenilemeler ara sayfalarla güncelleştirilmiştir (Huthwaite, 2003, s. 99).

E-kitabın Kataloglanmasındaki Adımlar

Birinci adım: Kütüphane kataloğundan kaynak taranır. Kütüphanede başka bir kopyasının olup olmadığı araştırılır.

İkinci adım: Eğer bir kayıt bulundu ise kataloglayacağımız e-kitap ile karşılaştırma yapılır. MARC alanlarındaki her bir elemente bakılır. Eksik alanlar için karar verilir.

Üçüncü adım: Kataloglayacağımız e-kitabın basılısı varsa, kaynak yeni bir kopya gibi ele alınır. İki kaynak arasında yönlendirici bilgiler verilir. Bir köprü kurulur.

Dördüncü adım: Kataloglanacak eserle ilgili bir kayıt varsa, söz konusu kayıt kopyalanır ve üzerinde gerekli düzenlemeler yapılır.

Beşinci adım: Eğer kütüphane kataloglarımızda bir kayda rastlanmazsa OCLC, Library Congres, Milli Kütüphane ve diğer toplu katalog kaynaklarından e-kitap için tarama yapılmalıdır.

Altıncı adım: Kütüphanemiz dışında başka bir kaynaktan bulduğumuz kayıt olursa, söz konusu kayıt kopya edilir ve kendi kütüphanemizle ilgili alanlar girilerek kayıt düzenlenir.

Yedinci adım: Kataloglayacağımız e-kitapla ilgili hiçbir yerde bibliyografik kayıt bulamazsak, orijinal bir kayıt yapılır ve kataloğa eklenir (Fritz, 2007, s. 4-2).

E-kitap için MARC21 Uygulaması

Bu bölümde nitelenen kataloglama unsurları, sınır belirtici (\$) ve boşluk (#) göstergeleri için MARC21 kurallarını kullanan MARC21 üst veri (metadata) sunuşu için olan kitaplar OCLC çalışma formunda sunulmuştur. Nitelemeler, AACR2'nin 2002 revizyonunda bulunan "Elektronik Kaynaklar" başlıklı 9. bölüm ve LCIR'ler kurallarını takip eder. Tablo-1: Diskte kayıtlı e-kitabın MARC21 ile kataloglanması, Tablo-2: CD-Rom'daki e-kitabın kataloglanması, Tablo-3: Web'deki e-kitabın MARC21 ile kataloglanması örnekleri verilmiştir. E-kitabın kataloglanması için gerekli görülen alanlar aşağıda açıklanmıştır ve uygun olan yerlerde birer örnek verilmiştir.

Kontrol Alanları: E-kitaplar, kitaplar için olan çalışma formları kullanılarak kataloglanmalıdır. Yani, kılavuzdaki kayıt tipi, dil malzemesi için "a" ile kodlanmıştır. Kitaplar için 008 kontrol alanındaki diğer önemli alan, 23. konumdaki "Maddenin şekli" özelliğidir. Bu alan elektronikler için "s" ile kodlanmıştır. İlave olarak, e-kitapların katalogcuları, bilgisayar dosyaları/elektronik kaynaklar için Tablo-1 de görüldüğü gibi 006 alanını eklemek zorundadır. 006 kontrol alanında, kaynağı bir bilgisayar dosyası olarak göstermek için kayıt tipi "m" ile kodlanmıştır. E-kitaplar için "bilgisayar dosyası tipi" "d" ile kodlanmıştır. "d" burada belgeyi temsil etmektedir. Bu kılavuzdaki kayıt tipinden alınan dil malzemesi kodu "a"nın eşiti olarak düşünülmektedir. Kullanılan tanımlama kodu tipleri, daha sonra 516 alandaki metin formunda açıklanabilir.

Örnek: 006 [m d]

İlave olarak 007 elektronik kaynak kontrol alanı, Genel Materyal Belirteci (GMD) tanımlamak için ilave edilmelidir. Bu alan için malzeme kodu (\$a) kategorisi "c"dir. 007 alanını MARC 21 Bibliyografik Veri İçin Kesin Format'da tanımlanan şekilde kodlanır ve özel materyal belirteci için (\$b), renk (\$d), boyut (\$e) ve ses (\$f) şeklinde doldurulur. Aşağıda diskte kayıtlı e-kitabın MARC21 ile kodlanmasındaki örnekte olduğu gibi 007 alanı için olan diğer kodlar özellikle dijital görüntüler ve arşiv amaçları içindir ve e-kitap için gerekmemektedir (Bothmann, 2004, s.14).

(Tablo-1): Diskte kayıtlı e-kitabın MARC21 ile kodlanması

▶ Type:	a	ELvl:	I	Srce:	d	Audn:		Ctrl:		Lang:	eng
BLvl:	m	Form:	s	Conf:	0	Biog:		MRec:		Ctry:	nyu
		Cont:		GPub:		LitF:	f	Indx:	0		
Desc:	a	Ills:	b	Fest:	0	DtSt:	s	Dates:	2001,		¶
▶ 1	010										¶z 00-51859 ¶
▶ 2	006										[m d] ¶
▶ 3	007										c #b z #d b #e n ¶
▶ 4	020										0345447131 (e-book) ¶
▶ 5	020										¶z 0345434684 (print) ¶
▶ 6	050	04									PS3563.A255 #b S55 ¶
▶ 7	100	1									McCaffrey, Anne. ¶
▶ 8	245	14									The skies of Pern #h [electronic resource] / #c Anne McCaffrey. ¶
▶ 9	250										1st Palm Digital Media ed. ¶
▶ 10	260										New York : #b Del Rey ; #a Santa Clara, Calif. : #b [distributed by] Palm Digital Media, #c 2001. ¶
▶ 11	490	1									The dragonriders of Pern ; #v v. 13 ¶
▶ 12	516										Electronic text; file size: 497 kilobytes. ¶
▶ 13	538										System requirements: Palm ebook reader for Windows CE, PocketPC, Palm OS, Macintosh or Windows operating systems. ¶
▶ 14	500										Title from title page screen, viewed Mar. 18, 2003. ¶
▶ 15	500										Ed. and series statements from distributors Web site, viewed Mar. 18, 2003. ¶
▶ 16	530										Also available in print. ¶
▶ 17	500										Maps on lining papers. ¶
▶ 18	650	0									Pern (Imaginary place) #v Fiction. ¶
▶ 19	650	0									Life on other planets #v Fiction. ¶
▶ 20	650	0									Space colonies #v Fiction. ¶
▶ 21	650	0									Dragons #v Fiction. ¶
▶ 22	655	7									Science fiction. #2 gsafd ¶
▶ 23	655	0									Electronic books. ¶
▶ 24	776	0									McCaffrey, Anne. #t Skies of Pern. #b 1st ed. #d New York : Del Rey, 2001. #h viii, 434 p. : maps ; 24 cm. #w (DLC) 00-51859 #z 0345434684 ¶
▶ 25	800	1									McCaffrey, Anne. #t Dragonriders of Pern ; #v v. 13. ¶

Örnek: 007 c \$b z \$d b \$e n (Bir bilgisayar ya da elde tutulan bir cihaz üzerinde kullanılan bir e-kitap için kodlanan 007 alanı)

ISBN ve Sınıflama Alanı: Genelde e-kitaplar da, bir kaynağın basılı haline verilen ISBN'e sahiptir. Bu bilgi genelde, başlık sayfası ekranını takip eden "Yayın İçinde Kataloqlama-Cataloging in Publication (CIP)" verisinde bulunur. Bütün bu bilgiler, minik bir uyarılama ile bir e-kitap için yapılan kayıt üzerine geçirilir. Katalogcular aynı zamanda, basılı bir kaynaktaki olduğu gibi CD-Rom'daki e-kitabı ISBN alanında \$z ile kodlamalıdır. Aynı zamanda e-kitap aşağıda örnekte görüldüğü gibi ISBN'i alt başlık \$a kullanılarak kodlanmalıdır. (Bothmann, 2004, s. 14).

(Tablo-2): CD-Rom'daki e-kitabın kataloglanması

```

ID:CSULA5337641-B RTYP:c ST:p FRN: MS:c EL: AD:01-31-03
CC:9115 BLT:am DCF:a CSC:d MOD: SNR: ATC: UD:06-16-03
CP:nju L:eng INT: GPC: BIO: FIC:0 CON:b TOC:
PC:m PD:2003/9999 REP: CPI:0 FSI:0 ILC:k II:1
006 MDF (TIP:m)
INT: TMDF:d GPC:
006 SER (TIP:s)
FRQ:u REG:u ISDS: TYP:l PHY: REP: IS: CNC: GPC: CPI:0 ALPH: SL:2
020 188075767
020 |z1888075C58
035 (CSt-Law)(Sirsi)a5337641
040 ZWF |cZWF |dCSt-Law |dCStRLIN
043 n-us---
050 4 KF1414 |b.F67
245 00 Formation and financing of emerging companies / |cDaniel E. O'Connor
... [et al.].
250 2nd ed.
260 Little Falls, N.J. : |bGlasser LegalWorks, |c2003-
300 v. (loose-leaf) : |bforms ; |c26 cm. + |eCD-ROM (4 3/4 in.).
440 0 Emerging growth companies series ; |vv. 1
538 System requirements for accompanying CD-ROM: Intel 486 or higher; 16 M
B RAM or higher (32 MB recommended); Windows 95/98/NT or Macintosh OS 7.0
or higher; Microsoft Word 6.0/95 or higher, Adobe Acrobat reader
5.0(included).
500 Includes index.
650 0 New business enterprises |xLaw and legislation |zUnited States.
650 0 New business enterprises |xFinance |xLaw and legislation |zUnited
States.
700 1 O'Connor, Daniel E., |d1961-
780 00 O'Connor, Daniel E., |d1943- |tFormation and financing of emerging companies. |b1st ed. |z1888075767

```

Ömek:e-kitap ISBN: 020 ## \$a 0345447131
basılı ISBN: 020 ## \$z 0345434684

Sınıflama farklı yollarla ele alınmalıdır ve kaynağın konu analizine dayandırılmalıdır. Dewey Onlu Sistemi ya da Amerikan Kongre Kütüphanesi (LC) sınıflandırması kullanılmalıdır. Yer numarası işlevini Tek Biçim Kaynak Tanımlayıcı -Universal Resource Indicator (URI) yerine getirir (Beyond, 2003).

Tek Biçim Başlıklar: Elektronik kitaplar, elektronik diziler (seriler) değildir. Katalogcular, elektronik kitabın bir baskı kopyası olduğundan, tek biçim başlık yaratmamalıdır. Eğer gerekiyorsa dizi kataloglaması, bir başlık çelişkisi olduğunda, farklı basımları, açıkça göstermeleri ve yayınları ayırt etmek için yapılır. Bu durum monografik kataloglama için geçerli değildir. Katalogcular, tek biçim başlıkların kullanımında daha fazla açıklama için AACR2 (2002) “Tek Biçim Başlıklar” adlı 25. Bölüme başvurmalıdır. Monografik kataloglama için, eldeki monografi diğer bir monografi ile aynı başlığı taşıdığına, ciltsiz baskılar, güncellenmiş ya da numaralandırılmış basımlar ya da diğer herhangi bir çeşit farklılık için olan tek biçim başlıklar yaratılmaz. Çünkü bu farklar, baskı ifadeleri

ve yayım tarihleri gibi diğer alanlarda yansıtılmaktadır. Katalogcular, gerek duydukları zaman tek biçim başlıklar yaratmak için, bir çeviri olduğunda ya da farklı bir isimle daha iyi bilindiğinde (Örneğin bir kitap bir başlık altında basılır ve yeni baskısı yeni bir ad alırsa) AACR2 (2002) 23.Bölümü takip etmelidirler. Tek biçim bir başlığın daha önceden mevcut olup olmadığının belirlenmesi için Milli Kütüphane kayıtları kullanılmalıdır. Kayıtlar kontrol edilmeden katalogcular her elektronik kitap için tek biçim başlık yaratmamalıdır.

Eser Adı Bilgisi: Eser adı bilgisi elektronik kaynaklar için, bilginin ana kanyacağı AACR2 (2002) kural 9.0B1’de tanımlandığı gibi, kaynağın kendisidir. Yani, başlık ekranı, “hakkında” ve “beni oku” dosyaları, menü ekranları ve üst veri etiketleri gibi çeşitli farklı kaynaklardan biçimsel olarak sunulan herhangi bir bilgidir. İlave olarak, bilgi ana kaynaktan alınmadığında, yayımcı, yaratıcı ya da dağıtıcı tarafından sağlanan bilgi de kullanılabilir. Bu, elektronik kaynak için özel olan, yayıncının ya da dağıtıcının Web sitesinden alınan açıklayıcı bilgiyi içerir. Katalogcular, uygun başlığı verdikten sonra GMD’yi köşeli ayraç içinde vermelidir. E-kitaplar için onaylanmış GMD, AACR2 (2002) kural 1.1C1 liste 2’de belirtildiği şekliyle aşağıdaki Web’deki e-kitabın MARC21 ile kodlanması örneğinde olduğu gibi [elektronik kaynak]’tır. Elektronik kaynağın başlığı için kullanılan bilginin özel kaynağını bir not alanında belirtmek zorunludur (Barrett, 2001).

Örnek: 245 14 \$a The skies of Pern \$h [electronic resource] / \$c Anne McCaffrey.

500 ## \$a Title from title page screen.

(Tablo-3): Web'deki e-kitabın MARC21 ile kodlanması

```

Type: a ELvl: Srce: c Audn: Ctrl: Lang: eng
BLvl: m Form: s Conf: Biog: MRec: Ctry: onc
Cont: GPub: LitF: 0 Indx: 0
Desc: a Ills: a Fest: 0 DtSt: m Dates: 1999, 9999
006 Freq: u Regl: u ISSN: SrTp: w Orig: s
Form: s EntW: Cont: GPub: Conf: Alph: S/L: 2
006 Audn: File: d GPub:
007 _ $a c $b r $d m $e n
040 _ $a XXX $c XXX $d XXX
041 0_ $a eng $a fre
050 _4 $a GV845
245 00 $a Curling.ca $h [electronic resource] / $c Canadian Curling Association.
246 11 $a Association Canadienne de curling $f <June 15, 2002>
247 10 Canadian Curling Association $f <June 15, 2002>
260 _ $a Cumberland, Ont. : $b Canadian Curling Association
362 1_ $a Began in 1999?
538 _ $a Mode of access: World Wide Web.
546 _ $a May be viewed in English or French.
500 _ $a Title from home page (viewed Apr. 19, 2003).
650 _0 $a Curling $z Canada.
655
710 2_ $a Canadian Curling Association.
856 40 $u http://www.curling.ca

```

Baskı Bilgisi: Herhangi bir diğer bibliyografik kaynağa yapıldığı gibi, mevcut baskı ifadeleri hakkında bilgi, 250 alanın içinde belirtilmelidir. Başlık bilgisi haricinde eğer bir kaynaktan basım ifadesi alınırsa, baskı ifadesinin kaynağını bir not alanında belirtmek zorunludur. Örnek:250 ## \$a Temel elektronik kitap ed.

500 ## \$a Web sitesi yayıncısının durumu

Kaynağın Tipi ve Kapsamı: Elektronik kaynağın tipi ve kapsamı hakkındaki bilgi 256 (Bilgisayar dosya karakteristiği) alanında verilmiştir. 9.3B1 Kuralı için olan LCRI, elektronik bir kaynağın orijinal kataloglamasını yapan katalogcuları, kaynağın tipini ve kapsamını dahil etmemek için bilgilendirir. Bununla birlikte, bu tanımlama alanını 256 alanı içinde kullanmayı seçen kurumlar, “elektronik veri” adını kullanmalı ve hazır bir şekilde mevcut olan herhangi bir dosya özelliğini sağlamalıdır. Alternatif olarak, bilgi, 9.7B8 kuralını takip eden bir not içine kayıt edilebilir. Böyle bir durumda katalogcular 516 (Sistem detayları hakkında not) alanını kullanabilirler. Özellikle bir cep bilgisayarı ya da dosya boyutunun sınırlı olduğu PDA cihazı üzerine indirilebilen (yüklenilebilen) e-kitaplar için, dosya boyutu özellikle kullanışlı bilgidir ve kayıt edilmelidir. 256 alanı içinde dosya özellik bilgisi, kayıtları ve boyutları ya da dosya boyutu bir kolonla bölünerek mutlaka parantez içinde verilmelidir. 516 alanının tavsiye edilen bir formatı yoktur, bu yüzden katalogcular serbest metin notu kullanabilirler.

Örnek: 256 ## \$a Elektronik veri (1 dosya: 498 KB)
516 ## \$a Elektronik yazı; dosya boyutu: 498 KB.

Yayın, Dağıtım, vb.: AACR2'nin gözden geçirilmiş 9. bölüm kurallarında yapılan kesin bir değişiklik, bütün uzaktan erişim sağlayan elektronik kaynakları yayınlanmış kabul eder. Bu ticari olarak yayınlanan e-kitaplar için önemli değildir. Fakat e-kitap olarak değerlendirilebilen HTML dokümanları gibi şahıslar tarafından üretilen ve internet üzerinden serbestçe yayınlanan e-kitaplar için önemlidir. Katalogcular, bir kaynağın üzerinde bir çok telif hakkı tarihleri verildiğinde mevcut olan en son telif hakkı tarihinin kullanılması hakkında bilgi veren 9.4F4 kuralından haberdar olmalıdırlar. Ayrıca, LCRI 9.4D1, yayınının adının verilmesi ile ilgili AACR2 (2002) 9.4D1 kuralı seçimli şartını uygulamak konusunda katalogcuyu bilgilendirir. İsimden önce [Tarafından Yayınlanmıştır] ya da isimden sonra [Yayıncı] şeklinde köşeli parantez kullanılarak yayıncının ismi belirtilir.

Örnek:

260 ## \$a New York : \$b Del Rey ; \$b [Tarafından Yayınlanmıştır] Peanut Press, \$c 2001.
260 ## \$a Philadelphia : \$b Lippincott Williams & Wilkins ; \$a New York : \$b Ovid Technologies [Yayıncı], \$c 2003.

Fiziksel Tanımlama: Bir elektronik kaynağın fiziksel tanımlaması, eldeki kaynağın tipine bağlı olarak değişmektedir. Bütün uzaktan erişilebilen elektronik kaynaklar için bir fiziksel tanımlama kullanılmaz. Doğrudan erişim aracında mevcut olan elektronik kaynaklar için fiziki birimlerin sayısı ve özel materyal belirteci (SMD) verilir. Fiziksel tanımlama için yeni bir seçenek, SMD için geleneksel terminolojinin kullanılmasıdır. Katalogcular günümüzde CD-ROM, foto CD ya da DVD gibi terimleri kullanabilmektedir. Bu kural için gözden geçirilmiş LCRI, 9.5B1, orijinal kataloglamaya seçeneekli şartın uygulanabileceği bilgisini vermektedir. Katalogcu, eğer mevcutsa, renk ya da ses hakkında bilgi verir. Son olarak, boyutlar için olan değiştirilmiş kural, metrik birimler kullanarak ortamın boyutlarını kayıt etme seçeneğine izin verir. Böylece fiziki tanımlama, hemen hemen bütün format tanımlama tipleri ile uyumlu hale gelir. Buna rağmen, LCRI 9.5D1, bu seçeneğin uygulanmamasını belirtmiştir.

Örnek: 300 ## \$a 1 CD-ROM : \$b sd., col. ; \$c 4 ¾ in.

Dizi Kayıtları: Dizi kayıtları, basılı kaynaklar için olan kurallar, elektronik kaynaklar için olanlardan farklı değildir. Bununla birlikte yayıncı bilgisi, dizi kayıt bilgisi için tavsiye edilen bir bilgi kaynağıdır. Yani, kaydın kendisinde ya da içeriğinde ya da eşlik eden diğer bilgisinde bulunmayan bir yayıncının ya da dağıtıcının Web sitesinde bulunan bir dizi kayıta kullanım için geçerlidir. Bu tip olayların örnekleri az olmalıdır ve özellikle eğer bir Web sitesi bilginin kaynağı olarak kullanılıyorsa, tedbirli olunmalıdır. Eğer katalogcu dizi bilgisinin kayıt edilmesinin, kaynağın tanımlanmasında gerekli ya da yardımcı olacağını hissediyorsa, dizi bilgisini, kaynağı ve tarihi ile birlikte kayıt etmelidir.

Örnek: 490 1# \$a The dragonriders of Pern ; \$v v. 13

500 ## \$a Series statement from distributor's Website (viewed April 27, 2001).

800 1# \$a McCaffrey, Anne. \$t Dragonriders of Pern ; \$v v. 13.

Notlar Alanı: E-kitabın tam bir tanımlaması için pek çok not gereklidir. Bu notlar, AACR2 (2002)'de tavsiye edilen sırada sunulmalıdır. Tür ve kapsam notu 516 alanı içinde kayıttaki ilk not olarak verilir. Bu not zorunlu değildir ve kayıta daha önceden verilmiş başka bir bilginin tekrarı olabilir. Bununla birlikte, eğer gerekli görülürse, not apaçık bir şekilde sunulabilir. Tür ve kapsam notu için kullanılan bir metin tavsiye edilmez.

Örnek: 516 ## \$a Elektronik yazı; dosya boyutu: 498 kilobytes.

Sistem ihtiyaçları hakkındaki notlar zorunludur ve bütün seviyelerdeki elektronik kaynak kayıtlarının tanımlamalarına dahil edilmelidir. Uzaktan erişim kaynakları için, erişim şekli tanımlanmalıdır. Doğrudan erişim kaynakları için katalogcular, daha önceden hazır ve tanımlanabilir olan herhangi bir yazılım ya da donanım gibi gereksinimi vermelidir.

Örnek: 538 ## \$a Erişim modu: World Wide Web.

538 ## \$a Sistem için gerekenler: Elektronik kitaplar için Windows CE veya Palm OS okuyucusu

538 ## \$a: Sistem için gerekenler: İnternet dağıtıcısı.

Uygun olan başlık ve baskı deyiminin kaynağı, eğer başlık bilgisinin kaynağından farklı ise, her zaman kayıt edilmeli ve ayrı notlar olarak verilmelidir. Eğer başlık ya da baskı bilgisi gelecekte değişebilecek bir kaynaktan alınırsa (genelde bir Web sitesi), katalogcular bilginin görüntülediği tarihi yazmalıdırlar.

Ömek: 500 ## \$a Web sitesi yayıncısından alınan HTML başlığı (görüldüğü tarih 16 Eylül, 2008).

Eğer kaynak başka bir formatta mevcutsa, katalogcular, kaynağın 530 alanının içinde mevcut olduğu format tipini belirtebilirler. Ulusal yardımcı yazılımlara sunulan kayıtlar için bu not özellikle faydalıdır, fakat yerel kataloglar için gerekli değildir. Kullanıcı için faydalı olan uygun bir yerel uygulama, bu notu, sadece kaynağın farklı formatlarına sahip olduğunda kullanmaktır.

Ömek: 530 ## \$a Ayrıca basılısı elde edilebilir.

Konu Başlıkları: Bütün e-kitaplar için katalogcular, kaynağın içeriğine dayanan konu başlıkları belirlemelidir. Katalogcular, alt bölüm veritabanlarından ya da yazılımdan özgürce hareket etmelidir. Bu terimler oldukça özeldir ve gerçek veritabanları ya da yazılım uygulamaları için kullanılmalıdır. Konu analizine ilave olarak kurumlar, bir biçim/tarz terimi uygulayarak maddenin biçimini ortaya çıkarabilir. Bu terimler eşgüdüm sonrası araştırmacılar için ya da elektronik kaynakların tipleri için faydalı olabilir. E-kitaplar için en fazla kullanılan ortak biçim/tarz terimi, ABD Milli Kütüphanesi Konu Başlıkları'ndan (LCSH) alınan terimlerdir. MARC21 2002 Kesin Baskı, diğer konu etiketleri ile paralel olan 655 alan ikinci göstergelerini gerektirmektedir. Eğer bir LCSH terimi kullanırsa, ikinci gösterge 0(sıfır) olarak kodlanır. Farklı sözlüklerde uygun bir tarz/biçim mevcut değilse, yerel olarak tanımlanan terimler yaratmak mümkündür. Bu durumlarda terim kaynakları alt başlık \$2 olarak ve yerel olarak tanımlanan terimler ise "\$2 yerel" olarak yazılır. Katalogcular yerel olarak tanımlanan terimleri bir yetki kontrol sistemi ile idare etmelidir ve gereksiz yere terimler üretmemelidir (Bothmann, 2004, s. 16-18).

Ömek: 655 #0 \$a Elektronik kitaplar
655 #7 \$a İnteraktif basılı kitaplar. \$2 yerel

Bir Kitabın Basılısı ile Elektronik Versiyonunun MARC21'Göre Karşılaştırılması

Basılı bir kitapla, aynı kitabın elektronik versiyonunun MARC21 kayıtlarını birlikte ele alarak arasındaki farkları aşağıda incelenmiştir.

Basılı bir kitapla elektronik ortamdaki kitap arasındaki benzerliklerin şöyle oluştuğu görülmektedir:

- a) 008 Sabit alanı (item kod formunun dışında)
- b) 245 Başlık ve sorumluluk alanı ([h dışında)
- c) 250 Baskı kaydı
- d) 260 Yayınlayan bilgisi
- e) 500 Bibliyografik referans notu
- f) 650 Konu başlıkları

Elektronik ortamdaki kitap ile basılı kitap arasındaki farklılar ise şöyledir:

- a) 008 İtem kod formu (form of item code): “s” bu kitabın elektronik olduğunu gösterir.
- b) 006 Kontrol alanı (control field): Monografik veya cartografik materyaller 006 alanına ihtiyaç duymaz. “m”: Kayıt türü = bilgisayar dosyası’nı, “d”: bilgisayar dosya türü = belgeyi simgeler
- c) 007 Kontrol alanı (control field) : Elektronik kaynağın fiziksel karakteristiği için “c” = bilgisayar dosyası, “r” uzaktan erişim, “c” = renk’i belirtmek için kullanılır, “n” [fiziki boyut] kullanılmıyor.
- d) 245 [h dan sonra gelen köşeli parantez içinde genel materyal tanımlayıcısı (General Material Designation GMD): [elektronik kaynak] olarak gösterilir.
- e) 256 Bilgisayar dosyası karakteristiği (elektronic resource charactersitic) : Elektronik kaynağın karakteristiğini veya içeriğini belirtmek için “elektronik kaynak ” ifadesi kullanılır.
- f) 300 Fiziksel tanımlama alanı (pysical description) : Elektronik ortamdaki kaynakların kaydında kullanılmaz.
- g) 538 Ulaşım tarzı (mode of access) : örnekte “ world wide web” olarak verilmiştir.
- h) 500 not alanı: Katalogcunun başlığı nereden aldığına, kaynağına ilişkin not (source of title proper note) : “title from title screen” olarak ifade edilmiştir.
- i) 856 elektronik adres ve ulaşım (electronic location and access) : İnternet

üzerindeki kaynağa ulaşım için ihtiyaç duyulan elektronik adresi içerir. Web kaynakları için bu URL (Uniform Resource Locator) adresi alt alan |u dan sonra verilir. Web tabanlı online kataloglarda URL adresi aktif “hotlink” olabilir ve internet üzerindeki kaynağa doğrudan bağlanabilirsiniz.

Sonuç

Teknolojide oluşacak gelişmeler toplumda karşılık bulup, benimsendiğinde e-kitaplar da daha yaygın bir kullanım alanı bulacak ve kütüphane koleksiyonlarında daha fazla yerini alacaktır. E-kitapların basılı kitaplara göre ucuz olması, kolay taşınabilir olup, internet üzerinden kolayca dağıtılıp, satın alınabilmesi, 24x7 hizmet verilebilmesi gibi göz ardı edilmeyecek birçok avantajı ile er ya da geç klasik kitapların yerini alabileceği ön görülmektedir. E-kitapların kütüphanelerdeki kullanım alanlarının artması sonucu sağlama, derme geliştirme, kataloglama ve ödünç verme politikalarının gözden geçirilerek tekrar düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Bazı firmalar MARC kayıtlarını sağlasa da, e-kaynak kataloglamada OCLC’den faydalanılsa da katalogcular e-kitapların kataloglanması işi ile uğraşmak zorundadır.

Kütüphane OPAC’larında e-kitapların MARC kayıtları yer almalıdır. Böylece bütünleşen OPAC’lar, kullanıcıların dermelerdeki e-kitaplara ilişkin tarama, seçim ve sağlama işlemlerinde kolaylık sağlamaktadır. Buna ek olarak kullanıcılar, OPAC sistemi ile kütüphane tarafından satın alınan e-kitaplara da ulaşabileceklerdir. Kullanıcılar, kütüphane OPAC sisteminde MARC kaydı olarak bulunan e-kitapları yazar adı, eser adı, konu ve ISBN erişim uçları ile tarayabilecek ve onlara erişebileceklerdir. İnternete bağlı bir bilgisayardan istenildiği zaman OPAC aracılığıyla e-kitapların ödünç alınabilmesi sağlanarak kullanıcılar için kütüphaneden yararlanma olanakları geliştirilebilir. Çevrim içi katalogdan erişim, e-kitap kullanımını önemli ölçüde artırabilir.

Kaynakça

- Anglo-American Cataloguing Rules (1978) 2 nd Edition* Edited by Michael Gorman and Paul W. Winkler. Chicago : ALA.
- Anglo-American Cataloging Rules (1982) Second edition Revisions* Joint steering comitte for Revisions AACR. Chicago, ALA, Ottawa, Canadian Library Association, London : LA.
- Anglo-American Cataloging Rules (1988) Second Edition Revision* edited by Michael Gorman and Paul W. Winker. Chicago : ALA.

- Anglo-American Cataloging Rules* (1998), Second Edition Revision. Chicago: American Library Association.
- Anglo-American Cataloging Rules*. (2002) 2d ed., rev. Ottawa: Canadian Library Assn.; London: Library Assn. Publishing; Chicago: ALA.
- Anglo-American Cataloging Rules*. 2d ed., rev. Update (2005) Prepared under the direction of the Joint Steering Committee for Revision of AACR, a committee of the American Library Association ... [et al.]. Chicago, American Library Association.; Ottawa: Canadian Library Assn.; London: Chartered Institute of Library and Information Professionals.
- Barrett, Marcia. (2001). *Source of Title Note for Internet Resources* (Online Audiovisual Catalogers, Inc., Cataloging Policy Committee). www.olacinc.org/capc/stnir.html. adresinden 25 Eylül 2008 tarihinde erişildi.
- Bry, François and Kraus, Michael. (2002). "Perspectives for Electronic Books in the World Wide Web Age," *The Electronic Library* 20 (4), 275-87.
- Bothman, Robert. (2004). "Cataloging Electronic Books". *Library Resources & Technical Services*, 48 (1), 12-19.
- Beyond Bookmarks: Schemes for Organizing the Web, (2003). Gerry McKiernan, comp., Iowa State University. www.public.iastate.edu/~CYBERSTACKS / CTW.htm. adresinden 25 Eylül 2008 tarihinde erişildi.
- Copeland, Ann. (2002). "Works and digital resources in the catalog: electronic versions of "Book of Urizen," "The Kelmscott Chaucer" and "Robinson Crusoe.""
Cataloging & Classification Quarterly 33 (3/4), 161-80.
- Ergun, C. (2002). Metadata ve kütüphanelerde kullanımı. *VIII. Türkiye'de İnternet Konferansı'nda sunulan bildiri*. <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/86.doc> adresinden 20 Nisan 2006 tarihinde erişildi.
- François Bry and Michael Kraus. (2002). "Perspectives for Electronic Books in the World Wide Web Age," *The Electronic Library* 20 (4), 275-87.
- Fritz, Deborah A. (2007). *Cataloging with AACR2 & MARC21: for books, electronic resources, sound recordings, videorecordings, and serials. 2nd ed.* Chicago: American Library Association.
- Hawkins, Donald T. (2000). "Electronic books". *Online* 24(4), 14-25.
- Hirons, Jean L. ed. (2002) CONSER Cataloging Manual. Washington, D.C.: Library of Congress, Cataloging Distribution Service, , www.loc.gov/acq/conser/Module31.pdf. adresinden 25 Eylül 2006 tarihinde erişildi.
- Huthwaite, Ann. (2003). "AACR2 and Other Metadata Standards: The Way Forward" *Cataloging & Classification Quarterly* 36 (3/4), 98-110.
- Murphy, Amy. (2003). Cataloging as cartography: charting a course through the e-journal wilderness. *The Serials Librarian* 45 (3), 109-14.

- Robb, Joanne. (1998). “Digital Books: Good Enough to Curl UpWith?” *PC World* 16 (11), 64.
- Rukancı, Fatih ve Anameriç (2003). “E-kitap teknolojisi ve kullanımı”. *Türk Kütüphaneciliği*. 17 (2),147-166.
- Surratt,Brian E. (2006). “Electronic resources 2002-2004” <http://www.ala.org/ala/altscontent/alctspubsbucket/webpublications/cataloging/researchtopics/eresources04.htm> [Erişim tarihi: 12.10.2006].